

**საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს
ადგილი სახელმწიფო ორბანოთა შორის
და რეალური კონტროლის დამკვიდრების
პერსპექტივები საქართველოში**

I. შესავალი

წინამდებარე მოხსენება საკონსტიტუციო კონტროლის ორგანოთა იმ უფლებამოსილებას შეეხება, რომელსაც იურიდიულ ლიტერატურაში ხშირად რეალურ კონტროლად მოიხსენიებენ და რომლის მოქმედებაც ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა გარანტირებისა და უზრუნველყოფის მიზანს ემსახურება. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის ამ უფლებამოსილების მინიჭების შესახებ დღემდე მიმდინარეობს დისკუსია.¹ ნიშანდობლივია ისიც, რომ აღნიშნული საკითხი საქართველოში განხორციელებული საკონსტიტუციო რეფორმების ფარგლებშიც განიხილებოდა და იურისტთა ნაწილი საკონსტიტუციო სასამართლოს ამ უფლებამოსილებით აღჭურვას უჭერდა კიდევ მხარს.² თუმცა, მიუხედავად ამ ინსტიტუტისადმი არსებული, უმრავლეს შემთხვევაში პოზიტიური დამოკიდებულებისა, დადებითი გადაწყვეტილების მიღება დღემდე ვერ მოხერხდა, რის მიზეზადაც ამ საკითხის გარშემო ერთიანი ხედვის არარსებობა, მისი შეუსწავლელობა და მეცნიერთა მხრიდან ფრთხილი მიდგომა შეიძლება დასახელდეს.

რეალური საკონსტიტუციო კონტროლის უფლებამოსილება საკონსტიტუციო სასამართლოს განსაკუთრებულ სტატუსს განაპირობებს,

* საქართველოს ეროვნული მუზეუმის იურისტი, სამართლის მაგისტრი, დოქტორანტი (თსუ).

¹ იხ., საქართველოს სახალხო დამცველის პრეზენტაცია საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილების გაფართოებასთან დაკავშირებით, <<https://www.youtube.com/watch?v=hN1Wd6szpw>> [15.12.2014].

² ბაბუკი ვ., ფიში ს., რაინჰერბეკერი ც., კონსტიტუციის გადასინჯვა – საქართველოს გზა ევროპისაკენ, თბილისი, 2012, 108.

რამდენადაც იგი ხდება საჯარო ხელისუფლების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების კონსტიტუციურობის შემოწმებაზე კომპეტენტური სახელმწიფო ორგანო. მეორე მხრივ, საკონსტიტუციო სასამართლო იქცევა საკონსტიტუციო ნორმების ინტერპრეტაციის ზედამხედველად, რადგან „სასამართლო გადაწყვეტილებათა საკონსტიტუციო კონტროლი სხვა არაფერია, თუ არა ნორმის ახსნა-განმარტებათა კონტროლი“³. რეალური კონტროლის განხორციელებისას საკონსტიტუციო სასამართლო ახდენს ხელისუფლების ყველა შტოს საქმიანობის კონსტიტუციასთან შესაბამისობის მონიტორინგს. ამ ფუნქციის განხორციელება კი მას სახელმწიფო ხელისუფლების საქმიანობის მაკონტროლებელ უმაღლეს ორგანოდ აქცევს.

II. რეალური საკონსტიტუციო კონტროლის არსი და ძირითადი თავისებურებანი

რეალური საკონსტიტუციო კონტროლი გულისხმობს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებას, დაინტერესებული პირის ინდივიდუალური სარჩელის საფუძველზე განიხილოს სასამართლო ხელისუფლების მიერ მიღებული გადაწყვეტილების კონსტიტუციურობა. საერთაშორისო უფლებადამცველი ორგანიზაციების შეფასებით, ეს მექანიზმი, როგორც სამართლებრივი დაცვის საშუალება, ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ყველასთვის,⁴ რადგან საკონსტიტუციო სარჩელის მოქმედების არეალში ხდება არა მხოლოდ *status negativus* უფლებების, არამედ *status positivus* უფლებების დაცვა⁵.

ინდივიდუალური საკონსტიტუციო სარჩელი, როგორც რეალური საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუტი, ევროპის სახელმწიფოებში

³ ზოიძე ბ., საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში, თბილისი, 2007, 63-64.

⁴ იხ., Mavcic A., M., Individual Complaint As a Domestic Remedy to be Exhausted or Effective Within The Meaning of The ECHR, Comparative and Slovenian Aspect, 2011, 6-7, იხ., <<http://www.concourts.net/lecture/constitutional%20complaint1.pdf>> [15.12.2014].

⁵ იხ., Ulvan N.C., Constitutional Complaint and Individual Complaint In Turkey, Ankara Bar Review, №2, 2013, 181.

წარმოადგენს არსებით სამართლებრივ ინსტრუმენტს ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის უზრუნველსაყოფად და ქმნის თავისებურ, დამატებით რგოლს ეროვნული სასამართლო ხელისუფლების სისტემაში, საერთო სასამართლობთან მიმართებით. ამასთან, განაცხადთა რაოდენობა ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში იმ სახელმწიფოების მიმართ, სადაც საკონსტიტუციო სასამართლოები ფლობენ ინდივიდუალური საკონსტიტუციო სარჩელის განხილვის ფუნქციას, ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით, გაცილებით დაბალია, ვიდრე სახელმწიფოთა მიმართ, სადაც არ არსებობს მსგავსი სასარჩელო მექანიზმი.⁶ სწორედ აღნიშნულის გამო ლობიერებს ევროპული სასამართლო საკონსტიტუციო სასამართლოებისათვის რეალური კონტროლის უფლებამოსილების მინიჭებას.⁷

საკონსტიტუციო სარჩელის გავრცელებული სამი ძირითადი ფორმიდან⁸ სრული ინდივიდუალური საკონსტიტუციო სარჩელი ნებისმიერ ინდივიდს აძლევს, საჯარო ხელისუფლების სამივე შტოს გადაწყვეტილებების კონსტიტუციურობის შემოწმების მიზნით, საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის მიმართვის შესაძლებლობას. თუმცა ამ უფლების გამოყენების ფარგლები არ არის შეუზღუდავი. რეალური კონტროლის მქონე ქვეყნები განსაზღვრავენ ლეგიტიმურ მოთხოვნებს, რომელთაც ინდივიდი უნდა აკმაყოფილებდეს იმისათვის, რათა მისთვის მინიჭებული უფლების რეალიზაცია მოხდეს.

რეალური საკონსტიტუციო კონტროლის მქონე სახელმწიფოებში ინდივიდი მხოლოდ იმ შემთხვევაში არის უფლებამოსილი, მიმართოს საკონსტიტუციო სასამართლოს, თუ საჯარო ხელისუფლების გად-

⁶ იხ., Paczolay P., Report Introduction to the Report of the Venice Commission on Individual Access to Constitutional Justice, Conference on Individual Access to Constitutional Justice, European Commission to Democracy Through Law (Venice Commission), Strasbourg, 2013, 2.

⁷ 1999 წელს ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს წარდგინა 8 400 განაცხადი, მაშინ, როცა 2012 წელს განაცხადთა რაოდენობამ 65 200 შეადგინა, ამასთან, მიმდინარე განაცხადთა რაოდენობა 1999 წელს 12 600 შეადგენდა, ხოლო 2011 წელს 151 600.

⁸ ერქვანია თ., ნორმატიული საკონსტიტუციო სარჩელი, როგორც კონკრეტული საკონსტიტუციო კონტროლის არასრულყოფილი ფორმა საქართველოში, 2014, იხ., <<http://emc.org.ge/2014/10/27/tinatinerkvania/>> [15.12.2014].

აწვეტილება მას პირდაპირ და უშუალო ზიანს აყენებს, გასაჩივრების საფუძველი ადამიანის ძირითადი უფლების დარღვევის ფაქტია და დაცულია ქმედების/აქტის გასაჩივრების კანონმდებლობით განსაზღვრული ვადა. ამასთან, ინდივიდუალური საკონსტიტუციო სარჩელის სუბსიდიური ბუნებიდან გამომდინარე, მისი რეალიზაცია მხოლოდ იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, თუ სრულად არის ამოწურული ქვეყნის ყველა შიდასამართლებრივი დაცვის მექანიზმი. ამ მოთხოვნების დადგენის მიზანი უფლების ბოროტად გამოყენების პრევენციაა, რომლისთვისაც შესაძლებელია გარკვეული სახის ფინანსური სანქციებიც კი იქნეს გათვალისწინებული.⁹

III. რეალური კონტროლის დადებითი მხარეები და მის დამკვიდრებასთან დაკავშირებული სირთულეები

რეალური საკონსტიტუციო კონტროლის შეფასებისას აუცილებელია მხედველობაში იქნეს მიღებული ის სარგებელი, რაც თან ახლავს ამ უფლებამოსილების მინიჭებას საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის. მათ შორის, აღსანიშნავია მისი განსაკუთრებული მნიშვნელობა ადამიანის ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვისათვის, საკონსტიტუციო ნორმების დაცვის უზრუნველყოფა, საერთო სასამართლოების თვითკონტროლის ზრდა, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსადმი მიმართვიანობის კლება და ა.შ. ამიტომ, სახელმწიფოთა მიერ საკონსტიტუციო სამართლოებისთვის ამ უფლების მინიჭების სურვილი ხშირად ფასდება, როგორც ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის „უნივერსალური სტანდარტის“ დამკვიდრების მცდელობა.¹⁰

თუმცა, ასევე, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ის სირთულეები, რომელიც შეიძლება ინსტიტუტის საკანონმდებლო იმპლემენტაციას თან ახლდეს. მეცნიერთა სკეპტიკურ და ფრთხილ დამოკი-

⁹ იხ., ხუბუა გ., ტრაუტი ი., კონსტიტუციური მართლმსაჯულება გერმანიაში, თბილისი, 2001, 28.

¹⁰ Speech of Mr. Haşim KILIÇ, President of the Turkish Constitutional Court, Conference - The Best Practices of Individual Complaint to the Constitutional Courts in Europe, Paris, Strasbourg, 2014, 2.

დებულებას, პირველ ყოვლისა, განაპირობებს საკონსტიტუციო სასამართლოს ადგილი სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებს შორის – რეალური კონტროლის პირობებში საკონსტიტუციო სასამართლო ხომ არ იქცევა სასამართლო ხელისუფლების სააპელაციო ინსტანციად? ხომ არ იქმნება სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებს შორის იმ ხარისხის შიდა კონფლიქტი, რამაც შესაძლებელია ხელი შეუშალოს მათ მიერ კონსტიტუციით მინიჭებული უფლებების ნორმალურ განხორციელებას? ხომ არ წარმოიშობა საკონსტიტუციო ტრიბუნალის პოლიტიზაციის საფრთხე?

თუ მხედველობაში მივიღებთ გერმანიის მაგალითს, ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლო წარმოადგენს „სასამართლო ორგანოსა და უმაღლეს საკონსტიტუციო ორგანოს“, ¹¹ რომლის მიზანი არის „პოლიტიკური პრობლემების წმინდა სამართლებრივი გზებით გადაწყვეტა“. ¹² იქ საკონსტიტუციო სასამართლო არ განიხილება უმაღლეს სააპელაციო ინსტანციად. ¹³ საკონსტიტუციო სასამართლო მხოლოდ წყვეტს საკითხს, შეესაბამება თუ არა სადავო ნორმა ან მოქმედება კონსტიტუციას. ¹⁴ გარდა ამისა, ინდივიდუალური საკონსტიტუციო სარჩელის საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ შეფასების ერთადერთი კრიტერიუმი არის ადამიანის ძირითადი უფლებების დარღვევის ფაქტი: საკონსტიტუციო სასამართლო სასამართლოების მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს განიხილავს არა დეტალურ შინაარსობრივ და პროცედურულ ასპექტში, არამედ მისი მიზანია, გასცეს პასუხი კითხვაზე – სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებით დაირღვა თუ არა ადამიანის ძირითადი უფლებები.

¹¹ ხუბუა გ., ტრაუტი ი., კონსტიტუციური მართლმსაჯულება გერმანიაში, თბილისი, 2001, 15.

¹² კვერენჩილაძე გ., კონსტიტუციის სამართლებრივი დაცვა (ზოგიერთი თეორიული საკითხი), ჟურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №3, 2006, 41.

¹³ იხ., Fremuth M.L., Patchwork Constitutionalism: Constitutionalism and Constitutional Litigation in Germany and beyond the Nation State - A European Perspective, Duquesne law Review, Vol.49, Issue 2, 2011, 347-348.

¹⁴ ზაალიშვილი ნ., საერთო სასამართლოების გადაწყვეტილებების კონსტიტუციური კონტროლის საერთაშორისო პრაქტიკა და საქართველოში მისი დამკვიდრების პერსპექტივა, იხ.,

<http://www.parliament.ge/files/legal_issues/publications/saerto_sasamartloebi.pdf> [15.12.2014].

სხვა რისკ-ფაქტორებს შორის, რომლებიც თან ახლავს რეალურ საკონსტიტუციო კონტროლს, შეიძლება დასახელდეს საკონსტიტუციო სამართალწარმოების ეფექტურობის დაქვეითებისა და საკონსტიტუციო სასამართლოს გადატვირთვის საშიშროება, თუმცა ეს უფრო პროცესუ-ალური და ტექნიკური ხასიათის საფრთხეებია, რომელთა პრევენცია სამართლებრივი სისტემის თავისებურებების სწორად შეფასებისა და საჭირო ეფექტური მექანიზმების გათვალისწინების შემთხვევაში სრულიად შესაძლებელია.

IV. რეალური კონტროლის მქონე საზღვარგარეთის ქვეყ- ნების გამოცდილება და სინამდვილე

რეალური საკონსტიტუციო კონტროლის უფლებით მსოფლიოს მხოლოდ ზოგიერთი სახელმწიფოს საკონსტიტუციო სასამართლოა აღჭურვილი, მათ შორის არიან გერმანია, ჩეხეთი, ესპანეთი, სლო-ვაკეთი, მაკედონია, ხორვატია უნგრეთი, პორტუგალია და სხვ.¹⁵ ამ სახელმწიფოების მდიდარი სამართლებრივი გამოცდილება ცხადყოფს ინსტიტუტის განსაკუთრებულ როლს ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვაში, რაც განაპირობებს კიდევ მის აქტუალობას. საკონსტიტუციო სარჩელი გერმანიის საკონსტიტუციო სამართლის ისტორიაში დღესაც კონსტიტუციის დაცვის ყველაზე ეფექტურ საშუალებად განიხილება¹⁶ და ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების ნახევარზე მეტი სწორედ ამ კატეგორიის საქმეებს უკავშირდება.¹⁷

ზოგიერთი მეცნიერი გერმანიის საკონსტიტუციო სამართალში დამკვიდრებულ საკონსტიტუციო სარჩელის პრაქტიკას უნივერ-სალურად მიიჩნევს, რადგან მარტივი პროცედურის საშუალებით ნებისმიერ პირს უფლება აქვს, გაასაჩივროს სასამართლოს გადაწყვე-

¹⁵ იხ., იქვე.

¹⁶ Fremuth M.L., Patchwork Constitutionalism: Constitutionalism and Constitu-
tional Litigation in Germany and beyond the Nation State - A European Perspec-
tive, Duquesne law Review, Vol.49, Issue 2, 2011, 384-385.

¹⁷ იხ., Prakke C.L., Constitutional Law of 15 EU Member States, Edited by
Prakke L., Kortmann C., Brandhof H., Burkens M., Calogieropoulos A., Craenen
G., Frieden L., Gilhuis P., Ballin E., Koekkoek A., Kraan K., lunShof H., Meij J.,
Schagen J., Steenbeek J., Thill J., Deventer, 2004, 356.

ტილება,¹⁸ „ხოლო, როცა კონსტიტუციით გარანტირებული უფლების დარღვევა წარმოადგენს არა გადაწყვეტილების, არამედ სხვაგვარი ჩარევის შედეგს, აუკრძალოს შესაბამის უწყებას აღნიშნული უფლების დარღვევა და მიუთითოს მას დარღვევამდე არსებული მდგომარეობის აღდგენაზე“¹⁹.

რეალური კონტროლის დამკვიდრების ტენდენცია განსაკუთრებით მაღალია პოსტსაბჭოურ სახელმწიფოებში. ევროპის საბჭოს დახმარებით ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებმა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ახალი კონსტიტუციების მიღების ან ძველის გადასინჯვის საფუძველზე ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს მიანიჭეს საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის პირდაპირი მიმართვის უფლება. აღნიშნულის მიზანს წარმოადგენდა ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის სფეროში ე.წ. „ნაცრისფერი ზონების“ დაფარვა.²⁰

აღსანიშნავია, რომ სამხრეთ კავკასიის სამი მეზობელი ქვეყნიდან აზერბაიჯანისა და თურქეთის საკონსტიტუციო პრაქტიკაში უფლების დაცვის ძირითად ინსტრუმენტად აქტიურად გამოიყენება რეალური საკონსტიტუციო კონტროლი და ამ უკანასკნელის შემთხვევა ერთ-ერთ წარმატებულ მაგალითად არის შეფასებული ევროპული ინსტიტუციების მიერ.²¹

¹⁸ იხ., Singer M., The Constitutional Court of The German Federal Republic: Jurisdiction Over Individual Complaints, International and Comparative Law Quarterly, N31, 1982, 332.

¹⁹ გადაწყვეტილება საქმეზე, „აპოსტოლი საქართველოს წინააღმდეგ“, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, განაცხადის №40765/02, სტრასბურგი, 2006. პ.42.

²⁰ Gentili G., A Comparative Perspective on Direct Access to Constitutional and Supreme Courts in Africa, Asia, Europe and Latin America: Assessing Advantages for the Italian Constitutional Court, Penn State International Law Review, N29, 2010-2011, 708.

²¹ The 2014 Progress Report on Turkey, European Commission, 2014, 71, იხ., <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-turkey-progress-report_en.pdf> [15.12.2014].

V. რეალური საკონსტიტუციო კონტროლი და ქართული პერსპექტივა

საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის შესაბამისად, ინდივიდებს უფლება აქვთ კონსტიტუციური სარჩელით მიმართონ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს და მოითხოვონ ნორმატიული აქტის ან მისი ნაწილის გაუქმება, რომელიც ლახავს კონსტიტუციით აღიარებულ მის ძირითად უფლებას. თუმცა ისინი მოკლებულნი არიან შესაძლებლობას, გაასაჩივრონ საჯარო ხელისუფლების ქმედებები და უმაღლესი ინსტანციის სასამართლოების გადაწყვეტილებები, რომლებმაც შესაძლოა პირდაპირი გავლენა მოახდინონ მათ სამართლებრივ მდგომარეობაზე სახელმწიფოში. აღნიშნულის გამო საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო ფაქტობრივად ვერ აკონტროლებს კონსტიტუციის მეორე თავით განსაზღვრული ძირითადი უფლებების განმარტებისა და გამოყენების ხარისხს.

ეს გარემოება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს ყურადღების ქვეშ მოექცა, რომელიც განსაკუთრებით ლობიერებს რეალური კონტროლის დანერგვას საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების სისტემაში. საქმეზე „აპოსტოლი საქართველოს წინააღმდეგ“ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ პარალელი გაავლო უნგრეთის საკონსტიტუციო კონტროლის მოდელთან, რომელიც შემოიფარგლებოდა მხოლოდ კანონის კონსტიტუციურობის აბსტრაქტული შემოწმებით და საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლი კონვენციის 35-ე მუხლის მიზნებისთვის ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის შიდაეროვნულ არაეფექტურ საშუალებად მიიჩნია.²²

საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის სრული რეალიზაციისთვის სასურველი იქნება რეალური საკონსტიტუციო კონტროლის დამკვიდრება საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებების არსენალში. ქართული სამართლებრივი სისტემისათვის დამახასიათებელი ძირითადი თავისებურებებისა და რეალური საკონსტიტუციო კონტროლის თანხმლები საფრთხეების ანალიზის შედეგი უზრუნ-

²² გადაწყვეტილება საქმეზე, „აპოსტოლი საქართველოს წინააღმდეგ“, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, განაცხადის №40765/02, სტრასბურგი, 2006. პ.42.

ველყოფს ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის ევროპული სტანდარტის დამკვიდრების ხელშეწყობას, სასამართლო ხელისუფლების სისტემის საქმიანობის ეფექტურობისა და შიდა კონტროლის ზრდას, შიდასამართლებრივი რესურსების გამოყენებით სახელმწიფოს ფინანსური დანახარჯების შემცირებასა და საერთაშორისო ავტორიტეტის ზრდას.

VI. დასკვნა

„იმისათვის, რათა უფლებათა დაცვის საშუალება ეფექტიანი იყოს, მან, მხოლოდ ირიბად კი არ უნდა დაიცვას კონვენციით გარანტირებული უფლებები, არამედ უნდა უზრუნველყოს სასარჩელო პრეტენზიების პირდაპირი და სწრაფი დაკმაყოფილება“.²³ მიუხედავად არაერთგვაროვანი დამოკიდებულებისა, საერთო სასამართლოების გადაწყვეტილებათა საკონსტიტუციო კონტროლის მექანიზმი სწორედ იმ პროცესუალურ შესაძლებლობად და ერთ-ერთ ძირითად პრინციპად მიიჩნევა, რომელმაც აღნიშნული მიზნის მიღწევა უნდა უზრუნველყოს.²⁴

სწორედ ამ მიზნის უზრუნველსაყოფად, აუცილებელია მომზადდეს საფუძვლები რეალური კონტროლის ფუნქციის საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის მინიჭებისა და პრაქტიკაში ამ უფლების უხარვეზო რეალიზაციისთვის. ამ მიზნით მომზადებული კანონპროექტი უნდა ეფუძნებოდეს რეალური საკონსტიტუციო კონტროლის ევროპულ გამოცდილებასა და პრაქტიკის სიღრმისეულ ანალიზს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იქნება შემდეგი რეკომენდაციების გათვალისწინება:

²³ შარაშიძე მ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის „რეალური“ კონსტიტუციური სარჩელების განხილვის უფლებამოსილების მინიჭების პერსპექტივები, წიგნში: ადამიანის უფლებათა დაცვის კონსტიტუციური და საერთაშორისო მექანიზმები, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი, 2010, 210, იხ. ციტირება: ღვეერი ბელგიის წინააღმდეგ, 1980, 29-ე და 59-ე პუნქტები.

²⁴ იხ., European Commission For Democracy Through Law, Annual Report Of Activities 2011, 49, Strasbourg, 2012, იხ., <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-RA%282011%29001-e> [15.12.2015].

- აუცილებელია საკონსტიტუციო სასამართლოს ინსტიტუციური მომზადება რეალური საკონსტიტუციო კონტროლის უზარვეზო და სწორი დანერგვისათვის. ამ მიზნით, საჭიროა გაძლიერდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს აპარატი, განსაკუთრებით კი გაიზარდოს კონსტიტუციური სარჩელის წარმოებაში მიღებაზე პასუხისმგებელი სტრუქტურული ერთეულის თანამშრომელთა რაოდენობა, შეიქმნას ერთგვარი „ფილტრი“ – სარჩელების სწრაფად დახარისხებისა და დასაშვებობის შემოწმების მექანიზმი;

- საჭიროა მკაცრად განისაზღვროს საკონსტიტუციო სარჩელის წარმოებაში მიღებისა და მიღებაზე უარის თქმის საკანონმდებლო საფუძვლები;

- საჭიროა საკონსტიტუციო სასამართლოს კოლეგიების რაოდენობის ზრდა, რაც უნდა გაზღვდეს საკონსტიტუციო კონტროლის სწრაფი და შეუფერხებელი განხორციელების წინაპირობა. შესაძლებელია მსჯელობა საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრთა რაოდენობის გაზრდაზე;

- აუცილებელია საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების განხორციელებისას დაინერგოს ინკვიზიციურობის პრინციპი, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს სასამართლოს შესაძლებლობა, საკუთარი ინიციატივით გამოითხოვოს საქმეზე გადაწყვეტილების მიღებისათვის საჭირო დოკუმენტაცია და ინფორმაცია;

- განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და პრობლემური იქნება კანონის უკუძალის საკითხი: უნდა გავრცელდეს თუ არა კანონი მის ამოქმედებამდე მიღებული გადაწყვეტილებების მიმართ. ამგვარი გადაწყვეტილების მიღების შემთხვევაში კანონმდებელს მოუწევს მხედველობაში მიიღოს სამართლებრივი სტაბილურობისა და სამართლიანობის აღდგენის პრინციპები;

- მიზანშეწონილია კანონპროექტმა გაითვალისწინოს რეალური საკონსტიტუციო კონტროლის ამოქმედებამდე გარკვეული მოსამზადებელი პერიოდი, რათა შესაძლებელი გახდეს საკონსტიტუციო მართლმსაჯულებაში მისი უზარვეზო ინტეგრაცია (თურქეთის შემთხვევაში ორწლიანი პერიოდი იქნა გათვალისწინებული).

წინამდებარე რეკომენდაციები მხოლოდ მცირე ნაწილია რეალური საკონსტიტუციო კონტროლის საქართველოში დანერგვისთვის, თუმცა

იმედს ვიტოვებ, რომ იგი მოკრძალებულ წვლილს შეიტანს აღნიშნული ინსტიტუტის დამკვიდრების პროცესში.